

Jordi Galí i Farrés

**ALCALDES DE GIRONA  
1931-1939**

JOSEP MARIA DALMAU I CASADEMONT

JOSEP MARIA DALMAU  
I CASADEMONT

(Girona, 1889-1958)



Existeixen diverses descripcions de la figura de Josep Maria Dalmau, algunes d'elles aportades per testimonis de tendències ideològiques molt diferents, però que s'han valgut de paraules molt similars. Des del polític de la Lliga Manuel Bonmatí al republicà Carles Rahola, des del diari *L'Autonomista* fins a *Los Sitios de Gerona*, no han estat pocs els adjectius que s'han utilitzat per definir-lo, i tots en un mateix sentit: un home culte, intel·ligent i actiu, un *saviàs*, un entusiasta de la música i de la cultura.

Josep Maria Dalmau i Casademont va col·laborar en diverses iniciatives cíviques, educatives i musicals. Promotor de l'Associació de Música de Girona, també va ser un dels principals polítics d'Esquerra Republicana en el context de la Girona de la Segona República i la Guerra Civil. Va formar part del primer ajuntament republicà, primer com a regidor i més tard, amb la renúncia de Santaló, com a alcalde (1934). Ja durant la guerra, va ocupar el càrrec de conseller municipal de Cultura (1937-1939), fins que l'avanç franquista l'obligà a exiliar-se a Perpinyà. Tanmateix, l'adéu a Girona no va ser definitiu: als anys quaranta va retornar a la ciutat on havia nascut, i on va morir el 1958.

### **La família Dalmau Casademont: mestres, editors, llibreters**

Josep Maria Dalmau, fill de Josep Dalmau i Carles i de Maria Casademont i Riu, va néixer pels volts del 20 de desembre de 1889 a Girona –el registre parroquial no concreta amb exactitud el dia del seu naixement–, i va ser batejat el 26 del mateix mes a l'església de Santa Susanna del Mercadal. El pare havia nascut el 1857 a Sant Cebrià dels Alls, un petit poble del Baix Empordà, tot i que més tard, essent encara jove, s'instal·là a Palamós. Allà, l'any 1877, es va casar amb la seva primera esposa, la Maria, nada precisament a Palamós el 1858. El matrimoni va tenir set fills, dels quals només en sobrevisqueren tres: l'Àngela –també *Angelita*, *Maria de los Ángeles* o *Angeleta*–, la Catalina –o *Caterina*– i l'únic noi, ell, en Josep Maria. L'Àngela va ser

professora de dibuix i es va casar amb Josep Grau, professor auxiliar de farmàcia i docent a la Universitat Central de Madrid, ciutat on van residir. La Catalina, per la seva banda, va contraure matrimoni amb Joaquim Pla i Cargol, llibreter –igual que ella– de la llibreria Pla Dalmau, a més d'historiador, cronista, publicista i editor de la Dalmau Carles, Pla, SA, l'editorial que sota el nom Dalmau, Carles & Cia havien fundat a principis del segle XX amb el seu sogre.

A banda de ser fundador d'una de les editorials més importants del moment, Josep Dalmau i Carles –el pare– va ser un destacat mestre i pedagog. Després d'uns inicis laborals com a taper i comptable, es va interessar per l'ensenyament i es posà a estudiar magisteri, primer a la Normal de Girona i després a la Normal Central de Madrid. Durant la seva estada a la capital espanyola, la Maria, l'Àngela i la Catalina –dona i filles– restaren a Palamós, fins que el 1886 ell va aconseguir plaça a Girona, ciutat on tres anys més tard naixeria en Josep Maria. A Girona, Dalmau i Carles va exercir de mestre en el marc d'un sistema encara molt mancat i limitat, que fins i tot l'obligà a fer les classes al domicili particular del carrer de la Neu. Així les coses, no és d'estranyar que s'impliqués en la creació del Grup Escolar de Girona, una escola que fou construïda a la Gran Via i que, a partir de l'any 1911, va dirigir durant una bona colla d'anys. Aquesta mateixa voluntat de modernitzar i de dotar l'ensenyament de les infraestructures i de les eines necessàries l'havia portat a crear, l'any 1904, una important editorial especialitzada en llibres de text, de caràcter innovador i molt ben acollits tant en l'àmbit espanyol com en l'hispanoamericà.

Amb tot, el setembre de 1909 moria l'esposa i mare de la família, Maria Casademont. Al cap d'un temps, i ja amb una edat avançada, Dalmau i Carles es va casar en segones núpcies amb Montserrat Monjonell i Farrerós, llicenciada en ciències i antiga alumna seva, que tampoc el sobrevisqué. Vidu per segon cop i amb una salut cada vegada més delicada, el mestre va morir el 1928, poc després de jubilar-se. Deixava, així, una petja

inesborrable a la ciutat i un bagatge humà, intel·lectual i cultural que, junt amb el seu esperit republicà i liberal, fou heretat de manera directa pel seu fill Josep Maria.

### **Dels estudis a la malaltia**

El jove Josep Maria Dalmau va ser un estudiant brillant, d'excel·lents. En un entorn familiar marcat per la pedagogia i l'ensenyament, ben aviat es va convertir en un alumne intel·ligent i exemplar, característiques que li serien pròpies al llarg de tota la vida. Va realitzar els estudis elementals sota el mestratge del pare, i els de segon ensenyament, a partir de l'any 1900, a l'Institut Provincial de Girona. El grau de batxiller el va obtenir el juny de 1905, amb una nota final –potser no caldria afegir-ho– d'excel·lent. I és que a tall d'exemple, en aquell darrer curs, quan les notes dels alumnes de l'Institut encara es publicaven al *Diario de Gerona de Avisos i Noticias*, va obtenir la qualificació d'excel·lent en l'assignatura d'agricultura, i matrícules d'honor en química general, història natural i ética y rudimentos de derecho. Com no podia ser d'altra manera, aquests resultats li van obrir les portes de la universitat, i així va ser com després d'haver residit al carrer Ronda, a la plaça Marquès de Camps o al carrer dels Ciutadans, va abandonar la ciutat immortal per continuar els estudis a Barcelona i a Madrid, fins que es llicencià en ciències exactes.

Aleshores, un fet inesperat li acabaria marcant i condicionant la vida: un impediment físic, una paràlisi, l'obligaria a anar en cadira de rodes per sempre més. En un article publicat al *Diari de Girona* l'any 1990 (08-07-1990, p. 64), el seu nebot Joaquim Pla i Dalmau –fill de Joaquim Pla i de Catalina Dalmau– rememorava així aquell trist episodi:

Com encara recorden molts gironins amb força anys a l'esquena, el meu oncle sofrí una malaltia provocada, segons sembla, per una escarlatina mal curada. Se li

soldaren les vèrtebres de l'esquena i quedà, per tota la vida, paralític, condemnat a romandre assegut en cadires i butaques ortopèdiques. La malaltia, que es manifestà quan el meu oncle tenia uns vint anys, omplí de tributació a tota la família i, d'una manera especial, al meu avi, en Josep Dalmau i Carles. Endebades, els metges més eminents del nostre país intentaren posar remei a una rara malaltia que seguia un procés inexorable. Ocorregué, aleshores, que un familiar del Sr. Sagrera, farmacèutic, vingué a Girona procedent dels Estats Units. Aquest senyor treballava a la casa de la família Sharpe, milionaris i propietaris d'una empresa molt important que fabricava locomotores i vagons de tren, i coneixia un metge eminent –Mr. Morris Longstreth– que feia curacions extraordinàries. El meu avi volgué intentar una nova prova per a la curació del meu oncle i envià als Estats Units el seu fill, acompanyat de la seva germana Angelita i del seu cunyat Josep Grau.

El tractament a què va sotmetre al malalt Mr. Morris Logstreth (sic) va fer concebre noves esperances que, malauradament, no pogueren confirmar-se per la mort del metge famós.

Així doncs, tots els intents per guarir la greu malaltia del jove Josep Maria van resultar infructuosos. Ni el viatge als Estats Units, ni tampoc la visita que acompanyat del seu pare –molt afectat, tal com quedà demostrat en les “Tres ofrenes” que escriví l'any 1914 (Pla 1915, p. 217-219)– va fer al santuari de Lorda: res va fer possible que tornés a caminar.

El viatge a l'altra banda de l'Atlàntic, però, sí que va servir-li per establir una forta amistat amb el milionari nord-americà Mr. Sharpe. Tal com evoca Joaquim Pla en el mateix article, i tal com també recollí en el seu moment la premsa de l'època, d'aquella amistat en derivaren diversos fets anecdòtics. Un

d'ells és l'aterratge, el desembre de 1921, d'un aeroplà al terme municipal de Santa Eugènia de Ter amb dues persones a bord. Eren Mr. Sharpe i l'aviador britànic Alan Cobham, que feien escala a Girona per tal de saludar l'amic Josep Maria Dalmau. L'esdeveniment, que per cert quedà recollit en el llibre *Skyways*, el llibre de viatges de Cobham (1925, p. 160-162), va suscitar molta curiositat entre els veïns de la zona, però només Dalmau va poder gaudir d'un vol a bord de l'aparell. Anys després, l'experiència es repetiria. "Ayer por la tarde evolucionó por encima de la ciudad el avión del millonario americano Mr. Sharpe", publicava el dia 22 d'abril de 1929 el *Diario de Gerona de Avisos i Noticias* (p. 2), tot descobrint, a més, que l'enginyer nord-americà anava acompanyat "de nuestro distinguido amigo D. José María Dalmau Casademont". L'avió va sobrevolar diverses vegades el radi urbà de Girona, i després "hizo rumbo hacia Francia, para aterrizar en el aeródromo de Perpiñán, desde cuya ciudad regresará a Gerona el señor Dalmau".



Josep Maria Dalmau amb membres de la seva família. Fons personal Isabel Pla Soler.



## Un ciutadà amb iniciativa

Amb només una vintena d'anys, Dalmau havia perdut la mare i s'havia vist obligat a afrontar el futur des d'una cadira de rodes. Unes adversitats, aquestes, que no van frenar el seu esperit actiu, inquiet i participatiu. Ho demostren les contribucions que va fer en el món de la música, així com les col·laboracions realitzades en diferents iniciatives educatives i benèfiques. I, és clar, sense oblidar la seva posterior incursió a la política municipal. Precisament allí, a l'Ajuntament de Girona, va coincidir amb el regidor regionalista Manuel Bonmatí, que, tot i la rivalitat política i les divergències ideològiques, anys més tard el recordaria com una "excel·lent persona, promotor i ànima de moltes associacions culturals gironines i, en especial, de la prestigiosa Associació de Música de Girona que, sota la seva presidència i patronatge, va assolir uns èxits esclatants" (*Presència*, 27-08-1966, p. 9).

Amant de les arts en general i de la música en particular, Dalmau va ser un dels principals impulsors i dinamitzadors de la vida musical gironina del primer terç del segle XX. Les primeres iniciatives que emprengué van arribar aviat, ja fos organitzant concerts o acollint actuacions als jardins de casa seva –de fet, la casa de la família, ara ja al carrer del Portal Nou–, com la que el Quartet Emporium, amb Tomàs Sobrequés com a violoncel·lista, hi va oferir el 1917. Va ser justament per invertir el caràcter episòdic de les manifestacions musicals que llavors tenien lloc a la ciutat, i doncs, per crear una agenda musical periòdica, que l'any 1922 es formà l'Associació de Música de Girona. Ell en va ser un dels màxims promotors, a més de secretari i mecenes. Avalat per aquesta implicació, fins i tot arribaria a ser escollit, per unanimitat dels votants, vicepresident de la Lliga de les Associacions de Música de Catalunya. Va ser el 1929, el mateix any que l'Orquestra Simfònica de Girona, de la qual fou president i figura clau, oferia el seu primer concert. Anys abans, per cert, havien començat les actuacions de l'Orfeó Cants de

Pàtria, coral que igualment comptà amb el seu suport. Però a banda de tota aquesta activitat organitzativa i representativa, també va realitzar tasques de crítica i de divulgació musical, per exemple des de les ones de Ràdio Girona, o des de les pàgines de *L'Autonomista* amb el pseudònim *Eusebius*. Així mateix, va ser col·laborador i redactor en cap de la revista musical catalana *Scherzando*, des d'on va llançar iniciatives com la creació, a la ciutat, d'una Escola Municipal de Música.

Encara en relació amb el tema musical, l'any 1930 va participar en l'homenatge pòstum al músic Juli Garreta, un acte que va comptar amb la presència, entre d'altres, del mestre Pau Casals. Ara bé, tres anys després, el dia 16 de gener de l'any 1933, qui rebria un càlid homenatge seria el mateix Josep Maria Dalmau. L'Associació de Música de Girona havia arribat al centenar de concerts organitzats –algun dels quals amb artistes de talla internacional– i, en una cerimònia que va aplegar una vuitantena de persones a l'Hotel d'Italianos, Dalmau va rebre l'agraïment dels companys de junta pel treball, la dedicació i l'esforç esmerçats en si de l'agrupació. L'endemà, des de la primera pàgina de *L'Autonomista* (17-01-1933, p. 1), Carles Rahola –antic alumne del pare– li dedicava un article que, sense reproduir-lo tot, finalitzava així:

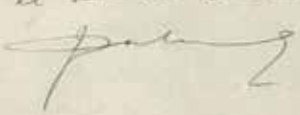
El cas de Josep Maria Dalmau és exemplar. Segurament que qualsevol altre, en el seu lloc, s'hauria tancat egoísticament en ell mateix; però ell ha deixat la torre de vori i el seu esperit ha triomfat. La seva vida és una lliçó de confiança i optimisme. Allà on es trobi, Dalmau és un esperit dinàmic, que sap desvetllar entusiasmes per l'art i la cultura. I això no s'aconsegueix pas sense una forta moral interior, sense una filosofia equilibrada de la vida, sense una voluntat insubornable i de vegades heroica de superar tot allò que en nosaltres és negatiu.

Nosaltres fem vots per a què per molts anys pugui

J. M<sup>e</sup> DALMAU CASADEMONT

Carles, amic de Rahola: Aprèn-te  
 que en el teu l'obra, a les pàgines  
 que es dedica de de l'autonomista  
 per, realment, després de la me-  
 ra actuació catalana, per no perdre  
 més que refer la corrupció a un bon  
 propi, no es per necessària de  
 les per alç  
 de tota manera, ben bé de  
 Rahola, les te les espereu millor.

TRIBUNAL DE JUSTICIA

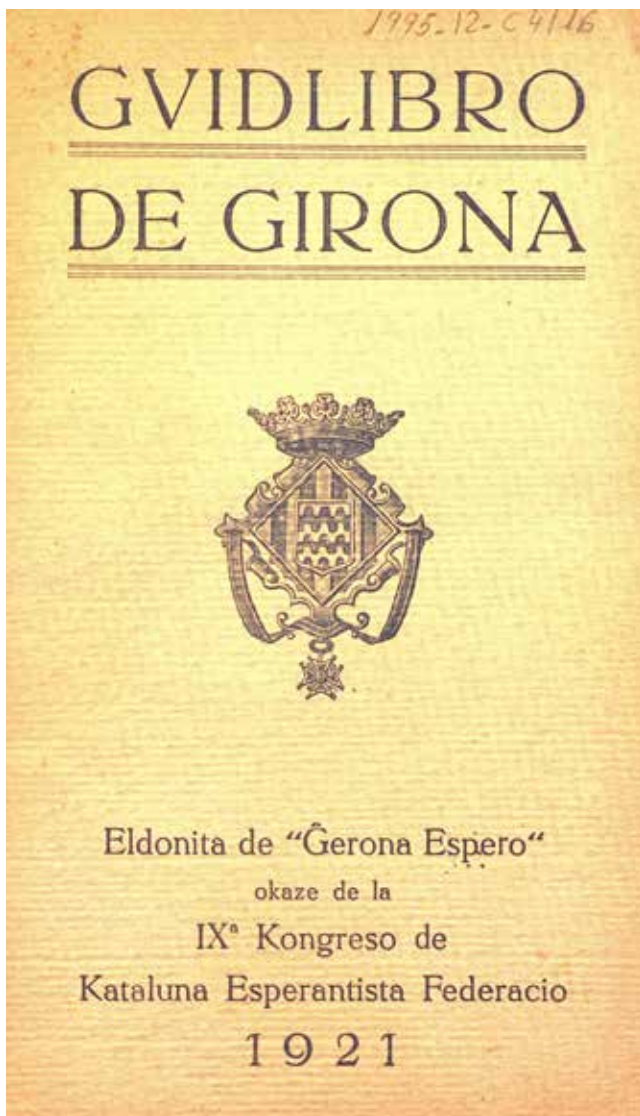
Carles - perquè d'una bona amicitia, ben  
 coneguda  
 Ben eficaç el salut de ...  
 J. M.  
  
 19-2-1933

Carta d'agraïment de Josep Maria Dalmau a Carles Rahola per l'article que aquest li havia dedicat a *L'Autonomista*, 19 de gener de 1933. AMGI. Fons Carles Rahola i Llorens.

contribuir l'amic Dalmau, amb la seva assenyada actuació, a l'avenç de la nostra estimada ciutat, que tant necessita dels esforços i de la bona voluntat de tots per a assolir el lloc que li pertoca, en la Catalunya autònoma, sota la República.

Rahola no s'estava de dir que, si en aquell moment Girona tenia una consciència musical, aquesta es devia en gran part al senyor Dalmau. Fins i tot temps després, ja durant la dictadura franquista, el diari *Los Sitios de Gerona* (08-12-1968, p. 11), en un article titulat “¿Que pasa con la musica en Gerona?” (sic), recordava amb nostàlgia els temps de l'Associació de Música i de “don José María Dalmau”, “a toda hora competente y entusiasta mecenaz de las Artes, cuyo proselitismo marcó una época rutilante”. Eren reconeixements públics a un apassionat de la música, una passió que de manera sentimental va compartir amb Concepció Darné i Dalmau, amb qui ja havia festejat durant l'etapa d'estudiant a Barcelona, fins que, segons sembla, en aparèixer-li la malaltia, la família d'ella va decidir frenar la relació. Malgrat tot, els concerts d'aquella pianista i professora del Conservatori del Liceu, nascuda a Pals el 1886, van continuar despertant l'admiració del crític *Eusebius*, el qual l'any 1934 li dedicava aquestes paraules des de les pàgines de *L'Autonomista* (24-11-1934, p. 2): “La gràcia, la delicadesa, la distinció exquisides pròpies de Mozart, tenen en la senyoreta Darné el més acabat dels intèrprets”. No va ser fins l'any 1938, en una cerimònia celebrada a la casa del Portal Nou en plena Guerra Civil, que els dos antics xicots, als quals fou dedicada l'obra *Ofrena* per a piano de Josep Baró i Güell, es convertiren finalment en marit i muller.

Amb tot, les aportacions de Dalmau no es van limitar només en l'àmbit musical. També va col·laborar en diverses iniciatives culturals, educatives i benèfiques. Pel que fa a les primeres, va participar de l'activitat de l'Ateneu de Girona i del Teatre Municipal, i va encapçalar les tertúlies del grup d'intel·lectuals



Coberta de la guia de Girona que Dalmau va escriure en esperanto l'any 1921. Dalmau, Josep Maria. *Gvidlibro de Girona: Eldonita de "Gerona Espero" okaze de la IXª Kongreso de Kataluna Esperantista Federacio*.

gironins El Pensil –o Pensils de l’Onyar. A més a més, lletraferit i amant de les lletres com era –es diu que parlava anglès, francès i una mica d’alemany– va col·laborar amb l’associació esperantista *Gerona Espero*, per a qui l’any 1921, amb motiu del IX Congrés de la Federació Kataluna Esperantista, va escriure *Gvidlibro de Girona*, una guia de Girona en esperanto. Aquell mateix any, per cert, sortia a la llum el llibre *Confins* del poeta Salvador Albert, i ho feia amb una dedicatòria ben especial: “A en Josep M<sup>a</sup> Dalmau i Casademont. Esperit cultíssim. Preclar exemple de bonesa i fortitud. Homenatge d’amistat”. Certament, Dalmau conreà nombroses amistats, com la d’Albert mateix, o com la que mantingué amb Miquel Santaló i Cassià Costal, dos gironins il·lustres compromesos amb l’educació amb qui va formar part, juntament amb d’altres, de la junta organitzadora de les Colònies Escolars, unes colònies que s’oferien a nois i noies de famílies modestes. En aquest mateix sentit, també va ser un dels integrants del patronat de la Beca Dalmau Carles, una beca creada el 1928 en honor al seu pare –mort aquell any– i destinada a joves de condició humil amb voluntat de continuar estudiant un cop superats els estudis de primer ensenyament. Quant a la seva faceta altruista i solidària més enllà de l’àmbit educatiu, va ser membre del Consell Directiu de La Caritat, una entitat benèfica ubicada a la plaça dels Lledoners i encarregada de vetllar per la població més mancada i desafavorida de la ciutat. Dalmau hi va fer aportacions econòmiques, a més de campanyes de recaptació de fons per eixugar el dèficit que, any rere any, l’entitat arrossegava. Altres gestos d’ordre menor, però igualment demostratius del seu caràcter generós i exemplar, foren els donatius monetaris que va fer a l’Ateneu de Girona per a la compra de joguines de Reis als infants pobres, o a la família de l’escriptor Cristòfor de Domènech per la difícil situació econòmica que aquesta travessava. Finalment, val a dir que com tants altres membres ben posicionats de la societat gironina, va ser soci de la Real Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País, una entitat representativa dels interessos econòmics de la regió.

I tot plegat, sense perdre's els partits de futbol que es disputaven al camp de Vista Alegre. Segons conta el cronista oficial de la ciutat, Enric Mirambell (Mirambell 1992, p. 359), per culpa dels seus problemes de mobilitat Dalmau seguia els partits des de dins del cotxe, que situava en un punt elevat de les proximitats, aprofitant el desnivells dels terrenys, per no perdre's ni un sol detall dels enfrontaments del conjunt gironí. En una ocasió fins i tot va presentar candidatura per presidir el Girona Futbol Club, tot i que per una escàs marge de vots no ho va aconseguir. Sigui dit de passada que, a banda del futbol, una altra de les seves grans aficions durant les estones de lleure eren els jocs de taula i d'enginy. Tenia fama, per exemple, de ser un bon jugador d'escacs.

Així doncs, aquells anys de la dècada dels vint i dels trenta del segle passat van ser, per a Josep Maria Dalmau, uns anys d'intensa activitat ciutadana; però també professional. I és que a més a més tenia ocupacions a la casa editorial de la família, de la qual era president des de la mort del seu pare (1928), després d'haver-ne estat soci des de l'any 1919. Com a editor, el futur alcalde de la ciutat va revisar i actualitzar alguns dels llibres escrits per Dalmau i Carles, a més de fer les seves pròpies contribucions didàctiques amb la redacció de llibres de text escolars. I va ser precisament com a editor, i sobretot com a membre de la candidatura republicana, que es va presentar a les eleccions municipals del dia 12 d'abril de 1931. Unes eleccions que suposarien la proclamació de la Segona República, així com la seva entrada al consistori gironí.



Partida de tresillo al jardí de can Dalmau. Drets, Josep Dalmau Carles i la seva esposa, la Sra. Casademont. Asseguts, d'esquerra a dreta, Cándido Bonet Navarro, Josep Maria Dalmau Casademont i Mossèn Lluís Gonzaga Pla i Cargol. Ajuntament de Girona. CRDI (autor desconegut)

## De regidor a alcalde

El dia 1 d'abril de l'any 1931 *El Autonomista* publicava, a primera pàgina, un manifest signat pels quinze components de la candidatura republicana a l'Ajuntament de Girona. Entre els noms de Miquel Santaló, Llorenç Busquets i Pere Cerezo –tots ells futurs alcaldes de la ciutat–, hi figurava també el de Josep Maria Dalmau. Presentaven un programa reformador, amb propostes econòmiques, sanitàries, culturals, socials i urbanístiques, alhora que deixaven clar que aspiraven “a l'administració de la ciutat per a fer una obra d'absolut desinterès personal i de màxim profit per a la comunitat”. Quedaven onze dies per a la celebració d'uns comicis municipals que resultarien ser decisius, transcendentals.

A Girona, igual que a la majoria de les altres capitals provincials, la victòria va ser per als republicans, que van aconseguir quinze de les vint-i-tres regidories del consistori.



Candidat d'Unió Republicana pel districte tercer, Josep Maria Dalmau va obtenir un total de 428 vots i va ser el candidat més votat d'aquell districte: va quedar per damunt dels també elegits Miquel de Palol (republicà, 369 vots), Francesc Ribas (republicà, 364), Valentí Güell (catolicomonàrquic, 254), Manuel Bonmatí (catalanista, 236) i Antoni Busquets (catolicomonàrquic, 230), però lluny dels 850 que Miquel Santaló, el candidat més votat, va obtenir al districte primer. Justament per aquest motiu Santaló va ser escollit alcalde provisional de la ciutat. Fou el dia 14 d'abril, el dia que, també a Girona, es proclamava la República. No va ser fins l'endemà, dia 15, que el consistori quedà oficialment constituït pels consellers elegits a les urnes. En aquella sessió, Josep Maria Dalmau va ser designat, per catorze paperetes a favor i vuit en blanc, segon tinent d'alcalde. La primera tinència va correspondre a Miquel de Palol, la tercera a Josep Vidal i la quarta a Llorenç Busquets. D'aquesta manera, l'Ajuntament quedava constituït i mínimament definit, i el nou règim, inaugurat.

La distribució i organització interna del consistori va ser posterior, es va produir en la sessió del 23 d'abril. En el transcurs d'aquesta sessió, Dalmau va ser designat per a la Comissió d'Hisenda, per a la Comissió Mixta amb la Cambra Oficial de la Propietat Urbana i per a la Junta Local de Primera Ensenyança. Tanmateix, al llarg d'aquell mandat també exerciria d'alcalde accidental, i no pas en poques ocasions. El juny d'aquell mateix any, l'alcalde Miquel Santaló va ser elegit diputat a les Corts republicanes, i durant les seves absències, sovint criticades per la minoria opositora, va ser reemplaçat pels tinent d'alcalde, seguint l'ordre establert.

Les presidències interines de Dalmau, des de la primera el dia 7 d'agost de 1931, es van anar intensificant amb el pas del temps, especialment a partir del tercer trimestre de l'any 1932, quan el primer tinent d'alcalde Miquel de Palol va presentar la dimissió. El càrrec vacant deixat per Palol va ser cobert per Dalmau, en obtenir set vots a favor i vuit en blanc en la tercera i

definitiva votació, celebrada en la sessió del dia 9 de desembre de 1932. Segons consta en el llibre d'actes del ple municipal, el nou primer tinent d'alcalde va interpretar aquell nomenament com una ratificació de la confiança que se li havia donat el 15 d'abril de l'any anterior, i "acceptà el càrrec com a lloc de major responsabilitat i treball, des del qual s'oferí per a cooperar a tot quan sigui de justícia o en benefici de la ciutat i de les afirmacions catalanistes i republicanes".

Ara bé, la culminació del procés, el relleu definitiu a l'alcaldia, arribaria amb l'entrada de Miquel Santaló al govern de la República. El 13 de setembre de 1933 Santaló va ser nomenat ministre de Comunicacions, i el dia 29 el ple ja havia rebut, al·legant motius d'incompatibilitat, la seva renúncia al govern de la ciutat. D'acord amb els preceptes de la nova Llei municipal de Catalunya –que encara s'havia d'*estrenar*–, s'efectuaren tres votacions per escollir el nou batlle. Ja en la primera (sessió 06-10-1933), Dalmau va ser proclamat "alcalde president interí", per vuit vots a favor i set en blanc. En la segona (sessió 19-01-1934), el resultat va ser d'empat a cinc paperetes. La tercera i definitiva va tenir lloc el dia 26 de gener de 1934, amb uns resultats gairebé idèntics: sis vots a favor i cinc en blanc. Aquell dia, i quatre mesos després de la renúncia de Santaló, Josep Maria Dalmau es convertia en el segon alcalde de la Girona de la Segona República.

El lapse de temps comprès entre la dimissió de Santaló, al setembre, i el nomenament de Dalmau com a nou batlle, el gener següent, va ser certament llarg. Si bé és veritat que el procés de relleu a l'alcaldia va coincidir amb les eleccions legislatives del novembre de 1933 i amb les municipals del gener de 1934, Manuel Bonmatí, conseller regionalista de l'època, escriuria anys més tard que la causa de tal prolongació es degué a un altre fet, que explicava així (*Presència*, 29-06-1974, p. 11):

Hom creia que tot seria dit i fet, i que el senyor Dalmau i Casademont seria designat normalment per ocupar

el lloc. Però, de dintre els rengles dels regidors de la majoria republicana i Associació Catalana, va sorgir el nom d'un seriós aspirant al càrrec en la persona del regidor Darius Rahola. No va haver-hi manera d'arribar a un acord dins la majoria i, per tant, el ple del consistori era a qui pertocaria de designar el nou alcalde.

Com és natural, ambdós candidats es dedicaren a la captació de vots, en especial dels regidors de la Lliga i monàrquics, que podien decidir el resultat de la nova designació. En efecte; el senyor Rahola va sol·licitar dels caps de les minories al·ludides que el votessin en aquella oportunitat. Era una jugada política important, però ràpidament va reunir-se, sota la presidència del Dr. Riera, el Comitè d'Acció Política de la Lliga i va acordar de mantenir-se neutral per raons d'ètica política i votar en blanc. Els monàrquics varen acordar de deixar els seus regidors en llibertat de votar qui volguessin. Total, que la votació fou molt renyida i el senyor Dalmau va guanyar només per dos vots.

Fos com fos, el cert és que Josep Maria Dalmau va ser regidor, tinent d'alcalde i alcalde del primer ajuntament gironí de la Segona República, i que el seu adéu de l'alcaldia va ser, també, l'adéu d'aquell consistori. En efecte, la candidatura encapçalada per la Lliga havia aconseguit la victòria en les eleccions municipals del gener de 1934, i el dia 5 de març es formava un nou consistori: després de poc més d'un mes a l'alcaldia, Dalmau era succeït per Francesc Tomàs. L'alcalde sortint, però, no va voler acomiadar-se sense fer abans un petit balanç de l'obra feta des de 1931. Va dir que s'havia obrat d'acord amb els ideals de catalanitat, de democràcia i república, i va valorar positivament la feina feta en matèria d'urbanisme, de cultura, de sanitat i de treball.

En poc menys de tres anys, s'havia actuat en l'enderrocament de les muralles i dels baluards i s'havia promogut la construcció de les cases de Montjuïc. S'havia abordat, creant una comissió consistorial i anant a negociar a Madrid, la qüestió de les

casernes per tal de posar fi al problema de l'aquarterament de tropes –una actuació que, per cert, rebé algunes crítiques a la premsa, després rebatudes en forma de carta al director pel mateix Dalmau (*Acció Ciutadana*, 12-01-1934, p. 14). S'havien inaugurat els grups escolars Ramon Turró (abril de 1933) i Ignasi Iglésias (setembre de 1933), amb la consegüent ampliació del nombre de mestres i la necessària dotació de material escolar –amb algunes donacions, per exemple, de la casa Dalmau. S'havia començat a bastir la Casa del Nen i demanat al Ministeri d'Instrucció Pública la construcció d'un Institut de Segon Ensenyament, una Escola Normal i una Escola de Treball, amb l'oferiment per part de l'Ajuntament dels terrenys necessaris. S'havia projectat la piscina municipal –inaugurada l'any 1934– i abordat la qüestió sanitària i higiènica amb la construcció de clavegueres, el tancament de pous negres, el control de llets i vaqueries, la reglamentació de la venda de peix i la inspecció sanitària d'habitatges. I, en el terreny laboral, s'havien pres mesures per lluitar contra l'atur, per exemple amb la creació d'una Borsa de Treball, i s'havien millorat els sous dels funcionaris municipals. Una decisió, aquesta darrera, que va ser acordada el mateix dia que Josep Maria Dalmau s'estrenava com a alcalde, en el transcurs d'una llarga sessió, la del dia 26 de gener de 1934, en què també es va aprovar el projecte de suplement de crèdit al pressupost extraordinari de despeses. La lluita contra el dèficit pressupostari va ser l'altra cara de la moneda d'aquella ambiciosa obra de govern.

A més a més, a banda de participar en les actuacions col·lectives com a Ajuntament, Josep Maria Dalmau també va fer les seves pròpies contribucions a la vida política del consistori i de la ciutat, ja fos amb la intervenció en actes i homenatges o amb l'aportació d'opinions i propostes. A tall d'exemple, com a alcalde accidental va presidir la cerimònia de clausura de la I Fira Comercial de Girona, celebrada durant les festes de Sant Narcís de 1933. També va participar en actes del Centre d'Unió Republicana, en la campanya a favor de l'Estatut, en el banquet

de germanor que l'any 1933 es va tributar a Pere Cerezo per haver estat elegit diputat, i en l'homenatge que aquell mateix any es va retre a Miquel Santaló en ser nomenat ministre. Per això, li dedicà unes paraules de reconeixement des del periòdic *L'Autonomista* (23-09-1933, p. 1), tal com igualment va fer amb Francesc Macià quan *l'Avi*, el Nadal de 1933, morí (26-12-1933, p. 1). Per altra banda, en les sessions plenàries va fer, entre d'altres, diverses propostes de sanejament, com realitzar un padró sanitari d'habitatges o un inventari de pous. Fins i tot, en el ple del 9 de febrer de 1932 va suggerir canviar el nom de la plaça dels Lledoners pel de l'artista Santiago Rusiñol.

L'última sessió de la Comissió de Govern encapçalada per Dalmau va ser la del dia 2 de març de 1934. Faltaven tres dies perquè fos rellevat com a alcalde quan sota la seva presidència, la presidència d'un promotor i amant de la música, els consellers municipals van acordar l'adquisició d'un piano d'ocasió per al Grup Escolar Ignasi Iglésias.

### **De regidor de la minoria a la destitució**

L'alcalde Josep Maria Dalmau es va presentar a les eleccions municipals del 14 de gener de 1934, de les quals havia de sortir el seu successor a l'alcaldia, com a número dos de la llista d'Esquerra Republicana –aquelles ja no van ser unes eleccions nominals, sinó per llistes tancades. Els resultats obtinguts li van permetre ser reelegit regidor, malgrat que la candidatura d'ERC, amb 3.741 vots, es va veure superada per la candidatura d'Unió i Defensa Ciutadana –la Lliga i afins–, que en va aconseguir 3.788. En conseqüència, el *lliguer* Francesc Tomàs es convertiria en el nou batlle de la ciutat, però no pas fins al mes de març. Dos mesos d'espera que, de fet, van allargar l'alcaldia de Dalmau. El motiu de la demora va ser el robatori de documentació electoral que es produí durant l'assalt a la secció tercera del districte primer, un districte tradicionalment favorable als republicans. La

posterior denúncia dels fets no va fer canviar l'ajustat resultat d'uns comicis que, finalment l'1 de març, van ser declarats vàlids pel Tribunal Contenciós Administratiu. El dia 5, en la sessió de constitució del nou ajuntament, Dalmau deixava l'alcaldia, però no pas el consistori.

L'ajuntament entrant, encapçalat per Tomàs, va comptar amb la presència de vuit regidors de l'Esquerra, entre els quals Josep Maria Dalmau. Formaven la minoria republicana, una minoria que, segons paraules del ja exalcalde expressades en el ple del 9 de març, "no es proposava fer crítica negativa sinó obra constructiva per a cooperar a l'estructuració de la nova Girona, en compliment del deure cívic d'un partit que aspira a governar". Els homes del Centre Republicà van fer propostes –en més d'una ocasió per boca del mateix Dalmau, com sempre molt participatiu– en diverses matèries, com en habitatge i urbanització, i van suggerir la creació d'una comissió que s'encarregués d'estudiar l'ampliació del terme municipal de Girona. Quan les acusacions ho van requerir, també van defensar l'anterior administració que havien fet de la ciutat, sobretot en l'aspecte econòmic (ple 14-03-1934). A títol individual, Josep Maria Dalmau va actuar en aquell consistori com a vocal de la Comissió d'Assistència Social, com a membre de la Comissió Especial d'Aigües i com a representant de l'Ajuntament al Patronat de la Piscina de la Devesa (ple 21-03-1934), a més d'ocupar també la presidència del Foment del Turisme a Girona i Comarques. Amb tot, els Fets d'Octubre no trigarien a arribar i, amb ells, un seguit d'ocurrències que acabarien provocant un gran nombre de detencions i destitucions.

El dia 6 d'octubre de 1934 Dalmau va ser un dels regidors d'Esquerra Republicana que, sabedors dels esdeveniments que tenien lloc a Barcelona i en compliment d'un decret de la Generalitat de Catalunya, van acudir al despatx que l'alcalde Tomàs tenia a l'ajuntament per constituir-se en Comissió Gestora. Amb aquell acte el consistori fins aleshores vigent quedava suspès, i el govern de la ciutat passava a mans d'una

comissió presidida per Joaquim de Camps. Aquest, fins i tot, va arribar a proclamar l'Estat Català, però després d'una llarga nit, el moviment va cedir. Alguns participants dels fets van fugir; d'altres, com Dalmau, van ser detinguts. El dia 13 de novembre de 1934 el *Diari de Girona d'Avisos i Notícies* (p. 2) recollia la notificació següent:

#### Regidors gironins destituïts

El general comandant militar d'aquesta plaça ha tramés (sic) a l'Alcalde de la ciutat l'ofici següent:

“Por la actuación indecisa, no definida, ni concreta, de les Sres. Concejales de Esquerra de ese Exmo. Ayuntamiento de su Presidencia, don José M. Dalmau Casademont, don Lorenzo Busquets Ventura, don Miguel Sala Salís y don José Juvé Avella, en los hechos ocurridos los días 6 y 7 del próximo pasado mes de octubre, y no mereciéndome por dicho motivo las suficientes garantías para su continuación en los cargos que viene desempeñando, he resuelto su destitución en ellos, quedando constituido ese Concejo con los restantes de que se compone. Comunique el cumplimiento. – Gerona, 12 de Noviembre de 1934. – El General Comandante Militar. – Jacinto Fernández Ampón.”

Tots els citats pel comandant militar de Girona van ser destituïts, detinguts i portats al castell de Sant Ferran de Figueres, tots excepte Josep Maria Dalmau. Igualment detingut i desposseït del càrrec de regidor, ell no va ser empresonat a Figueres, sinó que a causa dels seus problemes de mobilitat va quedar sota arrest domiciliari. Això, però, no li fou impediment per continuar amb les activitats extraparlitàries que duia a terme. En efecte, va seguir escrivint crítiques musicals a *L'Autonomista*, i fins i tot va ser membre, igual que Prudenci Bertrana, del jurat dels Jocs Florals de Girona de l'any 1935. Aquell mateix any

també aportaria el seu testimoni en el consell de guerra contra el diputat català Pere Cerezo, igualment acusat de participar en aquell moviment revolucionari.

No va ser fins al 4 de març de 1936, gràcies al decret de reposició d'ajuntaments, que Josep Maria Dalmau va poder assistir de nou en una sessió de ple municipal. I és que aquell dia es produí el retorn total de la minoria d'Esquerra al consistori. Ara bé, els homes del Centre d'Unió Republicana van tenir temps de donar suport a l'establiment de la Central Lletera i a la pròrroga del pressupost que demanava la majoria, i poca cosa més. Al juliol, un cop d'estat feixista suposaria l'inici de la Guerra Civil.

### **Conseller municipal de Cultura**

El període bèl·lic i alhora revolucionari va suposar diversos canvis en la composició de l'Ajuntament gironí –o, seguint la terminologia del moment, Consell Municipal. A la ciutat, el cop d'estat es va fer sentir de manera especial durant la jornada del 19 de juliol. L'endemà mateix, els membres d'Esquerra Republicana, i només ells, es van reunir al consistori. No hi van ser presents, per tant, els consellers de la majoria dretana, que davant d'aquell clima revolucionari havien abandonat els seus càrrecs. Josep Maria Dalmau, en canvi, no hi va faltar, i com la resta de companys de partit va participar en l'elecció de Llorenç Busquets com a alcalde provisional.

Tanmateix, la provisionalitat va durar fins a la sessió següent, la del dia 1 d'agost. Aleshores, de conformitat amb la resolució dictada el 31 de juliol per la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona, la corporació va quedar oficialment constituïda. La passà a encapçalar Joaquim de Camps i Arboix, mentre que per la seva banda Josep Maria Dalmau va ser designat vocal de la Comissió d'Assistència Social i Sanitat. Entre les tasques que realitzà en el si d'aquesta entitat destaca, per exemple, el paper que va jugar en la proposta d'un nou règim de venda de llet,



aprovat en el ple del dia 5 d'agost. A banda, també va demanar la confecció d'un projecte de parc per urbanitzar la muntanya de Montjuïc, amb un parc jardí i un camp d'experimentació agrícola per als infants (ple 09-09-1936), i va mostrar la seva resignació per la proposta d'enderrocament d'una casa situada a l'entrada del carrer Progrés: "la història dels pobles i de la nostra mateixa civilització –va dir en aquella mateixa sessió de setembre– s'ha format mercès a les seves restes, així com per exemple les grutes d'Altamira són vestigis de la nostra primitiva civilització". No obstant això, com a protesta per les noves fórmules de distribució revolucionària que atorgaven un major pes a la CNT, Dalmau i la resta de regidors de l'Esquerra no van assistir a la sessió de constitució del nou ajuntament que es va celebrar el 21 d'octubre de 1936, ja sota presidència, després de ser elegit alcalde, del cenetista Expèdit Duran.

Els representants d'ERC no van tornar a l'Ajuntament fins al dia 11 de desembre, quan, a excepció dels absents Joaquim de Camps i Pere Vila, van possessionar-se dels càrrecs que els corresponien. Just després, Josep Maria Dalmau va pronunciar en nom de la formació unes paraules de salutació al consistori, tot fent, alhora, una "declaració de lleialtat, adhesió i unitat de front per a combatre els sublevats". Va afegir, a més, que s'havien avingut a formar part del Consell Municipal perquè el perill d'un atac rebel a la costa, com el que havia ocorregut a Roses feia uns dies, obligava a un estret contacte i a una major compenetració entre totes les organitzacions antifeixistes. Finalment, no es va estar d'expressar la seva disconformitat amb la manera com s'havia constituït aquell ajuntament, al marge de les normes dictades per la Generalitat, i fins i tot va demanar la supressió de l'acord que s'havia pres sobre la municipalització de l'habitatge (ple 11-12-1936).

L'ajustament a la composició que marcava la Generalitat no va arribar fins al dia 11 de febrer de 1937, i el dia 25 d'aquell mes, arran de la designació del Comitè Permanent del consistori, el "company" Josep Maria Dalmau va ser elegit conseller municipal



Josep Maria Dalmau. Fons personal Isabel Pla Soler.

de Cultura. La seva primera intervenció com a tal no es va fer esperar: minuts després ja demanava que fos respectat “el projecte antic de convertir en museu les esglésies de St. Nicolau i de St. Pere de Galligans”. Malgrat la crisi que es viuria al mes de maig, ell mantindria el seu càrrec. No pas l’alcalde Expèdit Duran.

Els Fets de Maig, tot i que més importants a Barcelona, també van tenir conseqüències en la política municipal gironina. En la sessió del Comitè Permanent del dia 25 de maig de 1937, Dalmau va referir-s’hi amb aquests termes:

Durant la setmana del 3 al 10 de maig corrent, es produïren arreu de Catalunya i al mateix temps a la nostra ciutat, uns fets lamentables i dolorosos, els quals sense voler entrar a analitzar-los mereixen ésser condemnats per tots els republicans, demòcrates i antifeixistes. Del passat n’hem de treure una conseqüència. Cal afermar la unitat ciutadana antifeixista a la rereguarda i al front, amb imperi de la disciplina i comandament únic, sense recels i segones intencions i amb la màxima sinceritat per part de tots.

Aquella intervenció va anar acompanyada d’un seguit de propostes, com la retirada de la confiança al president Expèdit Duran i als consellers d’Obres i de Finances per la seva participació en els fets, amb l’objectiu últim de forçar la constitució d’un nou Consell Municipal. Les paraules del portaveu de la protesta d’ERC a la Permanent van tenir el seu efecte, i Duran va ser substituït a l’alcaldia, primer i de manera provisional per Llorenç Busquets, i després, ja de manera definitiva, per Pere Cerezo. Sense veure’s involucrat en aquells canvis consistorials, Dalmau va continuar ocupant la Conselleria de Cultura, a més de ser elegit, en la sessió del dia 8 de juny i per vuit vots a favor i dotze en blanc, conseller regidor tercer. Esquerra Republicana de Catalunya recuperava el govern de la ciutat.

Com a màxim representant de Cultura, Josep Maria Dalmau

va impulsar la creació a la ciutat dels estudis de Comerç i del Casal de la Cultura de Girona, va redactar un projecte d'Escola de Formació Professional i va promoure la construcció de jardins per a esbarjo dins les escoles. També va haver d'abordar els problemes de subministrament d'aigua potable que van causar el tancament provisional del Grup Escolar Ignasi Iglésias. A més, com a conseqüència d'una guerra que continuava, amb un avanç franquista que era ni més ni menys que sinònim de retrocés per part dels refugiats, Dalmau va haver de gestionar l'acolliment a les escoles gironines dels infants d'aquelles famílies que s'havien vist obligades a marxar, i va defensar el proveïment de llet a les cantines escolars. En temps dels grups escolars Carles Marx o Bonaventura Durruti, va participar en l'acte de col·locació de la primera pedra de la Ciutat Escolar Prat de la Riba. Era el 24 de juliol de 1938 i el projecte que tant havia defensat es començava a materialitzar. En contrast amb aquelles il·lusions, edictes a premsa signats per l'alcalde accidental Josep Maria Dalmau cridaven al reemplaçament de files al front. Malgrat que a l'octubre la Conselleria de Cultura encara va obrir la matrícula per cursar a l'Escola de Formació Professional, l'ocupació franquista era cada vegada més imminent.

El novembre de 1938, va participar en un cicle de conferències celebrades a les aules capitulars de la Catedral que havia de servir per completar la formació dels alumnes de l'Escola Municipal d'Arts. Ja entrats al nou any, el 13 de gener de 1939, va participar, com a conseller de Cultura i president de la Comissió d'Ajuda al Nen, en l'homenatge de gratitud que es rendí als nens suïssos per les donacions i per l'agermanament que havien ofert. Foren algunes de les seves últimes activitats abans d'exiliar-se.

### **De l'exili al retorn a Girona**

El camí que amb la marxa a França va emprendre l'alcalde Pere Cerezo el 25 de gener de 1939 fou el camí que seguirien molts altres components d'aquell ajuntament. Empès pels franquistes,

110552<sup>a</sup>  
 Car amic Mr. Rahola:  
 He més cordial salutació,  
 a vostres lletres i especialment  
 als Mr. papers. I que el mi-  
 nys respic - alts anys per -  
 la miller jia - de tós vostres.  
 I ara, una nova de ma part.  
 en he casat. he nova muller és  
 Concepció Darné, la pianista per  
 habitualment voste ventura i un con-

cert - i' associació. Es tracta d'una  
 muller de una jove talent. En alts i voste  
 can del carter per a inclinar.  
 De ve voste f - ...  
  
 Josep M.<sup>a</sup> Dalmau Casademont  
 Conseller Municipal de Cultura  
  
 EJ  
 8-11-1938  
 Girona

Carta de Josep M. Dalmau a Carles Rahola en què li anuncia que s'ha casat  
 amb la pianista Concepció Darné, 8 de novembre de 1938. AMGi, Fons Carles  
 Rahola i Llorens.

que ocuparien la ciutat el dia 4 de febrer, Josep Maria Dalmau també va creuar la frontera. Començava així la primera etapa del seu particular exili, a Perpinyà. Allà, durant aquells anys, va participar en algunes activitats organitzades pels exiliats catalans. Per exemple, segons els expedients d'investigació a què seria objecte un cop retornat, el 24 de desembre de 1944 va assistir a la inauguració del local social del Casal de Catalunya a Perpinyà, un acte al qual també assistiren altres exiliats coneguts de Girona, com Joaquim de Camps i Arboix o Laureà Dalmau. Per aquella mateixa època, a més, companys de l'Esquerra van proposar-lo de ser un dels components de la Comissió de Cultura del Consell Assessor a l'exili que estava impulsant, entre d'altres, Antoni Rovira i Virgili. Tant és així que en una carta datada a Montpeller el 16 de febrer de 1945 i que tenia com a destinatari Pompeu Fabra, l'historiador tarragoní apuntava que coneixia poc Josep Maria Dalmau, però afegia: "Els meus amics de l'Esquerra diuen que és força entès en qüestions pedagògiques. L'un i l'altre [referint-se també a Leopold Morant] faran un paper passador dins la Comissió de Cultura. Els demanaré, doncs, que s'adrecin a vós" (Rovira i Virgili 2002, p. 235).

Tanmateix, al cap de poc temps Josep Maria Dalmau va decidir abandonar Perpinyà i retornar a la ciutat on havia nascut i on acabaria morint: Girona. Proveïts d'un passaport internacional col·lectiu que havia estat expedit pel Consolat d'Espanya a Seta el 28 de desembre de 1945, ell i Concepció Darné van creuar la frontera el dia 27 de febrer de 1946. Un cop a Girona, Dalmau va ser controlat i vigilat de prop, d'aquí que tots els seus moviments durant aquells primers anys –a Palamós, a Sant Antoni de Calonge, a Caldes de Malavella o a Barcelona entre d'altres– fossin notificats al governador civil. Res d'estranyar tenint en compte la manera com era definit per les autoritats de l'època: "Es un individuo –deien– experto en todos sentidos, de ideología izquierdista, es inválido pero puede escribir y tiene grandes amistades". Val a dir que aquell "individuo de acción" un temps abans ja havia estat acusat de "dirigente rojo" durant

el “domini marxista”, i havia estat condemnat pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques a pagar 50.000 pessetes i a quedar inhabilitat per a l'exercici de càrrecs polítics (*El Punt*, 23-05-1984, p. 7, i BOPG, 12-03-1940, núm. 31, p. 6).

Aquella era, sens dubte, una Girona diferent de la que havia conegut. Sumit en una mena d'exili interior, immers dins d'una realitat incòmoda, l'activitat pública de Dalmau es va veure fortament limitada: va continuar estimant la música i el futbol, va ser soci de l'Institut d'Estudis Gironins i va cedir una part de l'establiment que tenia al número 17 del carrer del Portal Nou com a equipament per a una escola unitària de nenes. Entretant, el seu nebot Joaquim Pla feia de mecenes de l'Orquestra Simfònica de Girona i s'involucrava en la fundació de l'Orquestra de Cambra de Girona (1954).

Abans de retornar a la casa del carrer del Portal Nou, Josep Maria Dalmau i Concepció Darné van residir durant una temporada al carrer de Lorenzana, número 30, principal 2<sup>a</sup>, prop de la carretera de Barcelona. Allí van tenir com a veí l'artista Pep Colomer i Martí, amb qui van compartir llargues estones que més tard serien recordades per Colomer amb aquestes paraules (*El Punt*, 05-06-1979, p. 4):

Vivíem en el mateix immoble, carretera de Barcelona, damunt del “Carrilet” de Sant Feliu. Així s'anà establint l'habitudo de baixar a passar amb ells totes les vetlles.

El contacte familiar amb aquelles persones i les virtuts humanes del senyor Dalmau aparegueren com una valuosa i irremplaçable (sic) experiència en aquella llarga nit de la postguerra.

Era admirable i alligador veure com una existència tan mancada era superada amb un constant bon humor, faceció i delicat. Però dintre aquesta amistat hi havia un altre factor d'importància decisiva. La seva esposa resultà ser una concertista de piano remarcable, deieble preferida del que fou gran mestre Vidiella. La

nostra afecció de simples “escoltadors musicals” s’anà consolidant fins a convertir-se definitivament en una de les fonts més inapreciables de fruïció estètica.

Aquest contacte fou mantingut fins a la mort de tots ells. Primer de la germana, que havia viscut a Madrid. Després fou la mort del senyor Dalmau. Recolzat, com assegut al llit, ara, per primera vegada, ens era donat contemplarlo (sic), no amb el cap ajupit, com sempre l’havíem vist, sinó en una posició hieràtica, a la vegada que remota i natural. És impossible descriure la serena grandesa que transcendia de la seva persona en aquell moment.

Josep Maria Dalmau va morir el dissabte 4 de gener de 1958 a l’edat de 68 anys. La casa mortuòria s’instal·là al 17 del carrer del Portal Nou i el funeral es va celebrar a l’Església Parroquial de Nostra Senyora del Carme, després d’haver procedit el bisbe a “conceder las indulgencias en la forma acostumbrada”. En l’apartat de necrològiques de *Los Sitios de Gerona* del dia 8 (p. 2), un petit escrit de condol a la vídua, a la germana Catalina i a tota la família Dalmau i Pla, recordava que “el señor Dalmau era hombre de gran cultura lo mismo en las ciencias que en las artes, habiéndose distinguido años atrás como uno de los grandes impulsores de la primitiva Asociación de Música”. L’any 1984 el ple municipal de l’Ajuntament de Girona va acordar dedicar-li un carrer a la zona de Montjuïc. Un petit gest de record a una gran figura.



